

Down en out in Malawi

Dorp in Malawi, dat Paul Theroux als lid van het Peace Corps vijftig jaar geleden voor het eerste bezocht. In 2001 gaf Theroux lucht aan zijn verbijstering over Malawi en Afrika in Dark Star Safari. En nu in De benedenrivier.

Foto Ed Kashi / HH

Paul Theroux overtreft zichzelf in De benedenrivier, een inktzwarte roman over een blanke wereldverbeteraar die wordt kaalgeplukt en uitgekotst door Afrikanen én hulpverleners.

HANS BOUMAN

Om aan de militaire dienst te ontsnappen, werd Paul Theroux in 1963 lid van het Peace Corps en was twee jaar gestationeerd in Nyasaland, het huidige Malawi. In 2001, toen hij door Afrika trok ten behoeve van zijn reisboek Dark Star Safari, bezocht hij het land opnieuw en was verbijsterd door de veranderingen die hij aantrof.

De school waar hij ooit les gaf, was thans een vervallen gebouw met gebroken ruiten, de bibliotheek bevatte geen boeken meer, het graf van het Britse echtpaar dat destijds de leiding over de school had, was verwaarloosd en door planten overwoekerd. En geen van de bewoners kon zich de jonge Amerikaan met literaire ambities, die ooit in hun dorp had lesgegeven, herinneren. Dark Star Safari was een boek dat bol stond van verontwaardiging en desillusie.

Het snel onafhankelijk wordende Afrika van de vroege jaren zestig bleek aan het begin van de 21ste

eeuw een door en door verrot, corrupt en cynisch werelddeel te zijn geworden. In de ogen van Theroux althans. In zijn nieuwe roman, *The Lower River* (vertaald als *De benedenrivier*, verwerkt de schrijver zijn desillusie opnieuw, ditmaal in fictievorm. Hoofdpersoon Ellis Hock is 62 en drijft een herenkledingzaak in Medford, Massachussets (Theroux' geboorteplaats). Als zijn echtgenote op een dag een reeks amicale e-mails leest die hij aan vrouwelijke cliënten heeft gestuurd en daaruit - ten onrechte - concludeert dat haar man ontrouw is, stuurt ze aan op een scheiding.

Dochterlief eist onmiddellijk haar erfdeel op, omdat ze bang is dat er niets voor haar overblijft, mocht haar vader hertrouwen. Hock ziet van de ene op de andere dag zijn wereld instorten. Hij verkoopt zijn zaak en neemt het dramatische besluit terug te keren naar de enige plek waar hij ooit echt gelukkig was: het dorpje Malabo aan de Benedenrivier in Malawi, waar hij ooit namens het Peace Corps werkzaam was en pas uit vertrok toen zijn vader op sterven lag.

Nog voor hij afreist, is Hock getuige van een curieus fenomeen. Hij ontmoet een vrouw die met haar python in bed slaapt. De laatste tijd gedraagt het dier zich echter vreemd: hij maakt zich helemaal plat terwijl hij naast haar ligt en rekt zich uit tot hij haar lengte bereikt. Hock, die in Malawi met slangen heeft leren omgaan, beseft wat er gaande is: de slang bereidt zich erop voor zijn eigenares te gaan opeten.

Het is een scène die metaforisch zal blijken voor Hocks toekomstige situatie. Wanneer hij aankomt in Malabo is Hock positief getroffen door het feit dat sommigen zich hem herinneren of van hem hebben gehoord: de mzungu die niet bang was voor slangen. Zijn stemming slaat snel om.

De school is een ruïne, de verpleegpost niet langer in gebruik, de dokter vervangen door een sjamaan, aids woekert alom. Overal hangt letterlijk de stank van verrotting, en figuurlijk die van corruptie en mismanagement. Het dorpshef, Festus Manyenga, blijkt een onbetrouwbaar sujet dat er vooral op uit is om Hock, die grote hoeveelheden contant geld bij zich draagt, zo snel mogelijk kaal te plukken.

Het begint ermee dat Hock gevraagd wordt geld te geven voor de paraffine waarmee een dode krokodil kan worden verbrand en hij de reparatie aan het dak moet betalen van de hut die hij krijgt toegewezen. Dat blijkt slechts de opmaat van een voortdurend bedelproces, in een sfeer die steeds broeieriger en dreigender wordt. Bovendien verdwijnen er telkens bezittingen uit zijn hut. Gaandeweg begint Hock te beseffen dat hij een gevangene is, dat men hem niet meer zal laten gaan omdat hij waarde vertegenwoordigt, als melkkoe en uiteindelijk als gijzelaar.

Op een dag ontmoet hij Gala, ooit een collega-onderwijzeres op wie hij verliefd was, thans een afgeleefde en uitgedijde oude vrouw. 'Ze zullen je geld verslinden', vertelt ze hem. 'En als je geld op is, dan zullen ze jou verslinden.'

Meermalen doet Hock pogingen uit Malabo te ontsnappen, maar telkens mislukt het. Bij een ervan slaagt hij erin de rivier over te steken en naar Mozambique te ontkomen. Daar wordt hij de gevangene van een groep hongerige en agressieve weeskinderen en is hij getuige van een voedseldropping door een non-gouvernementele organisatie (ngo), waarbij ook twee celebrities (Bono en Angelina Jolie?) betrokken zijn en die de chaos alleen maar groter maakt. Als hij bij de compound van

de ngo aankomt en wanhopig om hulp van de organisatie vraagt, wordt hij onbeschoft behandeld en weggestuurd.

Op indringende wijze weet Theroux de Afrikaanse werkelijkheid tot leven te roepen: de geuren en kleuren, de stemmen en geluiden, de hitte en vochtigheid, het wheelen en dealen. The Lower River is spannend en meeslepend, misschien wel Theroux' beste roman sinds The Mosquito Coast en het tweeluik My Secret History en My Other Life.

Maar het is ook deprimerend en cynisch. Theroux' oordeel over de gevolgen van westers ingrijpen in Afrika laat aan duidelijkheid weinig te wensen over: 'Altruïsme was onbekend', laat hij Hock constateren. 'Dat hadden ze wel van veertig jaar ontwikkelingshulp en hulporganisaties en ngo's geleerd. Alleen buitenstaanders die vervuld waren van eigenbelang speelden met Afrika, en daar strafte Afrika hen voor.'

Paul Theroux: De benedenrivier.

Vertaald uit het Engels door Suzan de Wilde.

Atlas Contact; 336 pagina's; € 21,95.

ISBN 978 90 450 2062 4.

''De school is een ruïne, de verpleegpost niet langer in gebruik, de dokter vervangen door een sjamaan, aids woekert alom,,